

Szarka László – Tóth István
A magyarországi szlovákok

**Magyarországi kisebbségek:
nemzeti, nemzetiségi és vallási közösségek**

Sorozatszerkesztők:
L. Balogh Béni, Majtényi György,
Mikó Zsuzsanna, Szabó Csaba

Szarka László – Tóth István

A magyarországi szlovákok

Magyar Nemzeti Levéltár
Budapest, 2022

A kötetet lektorálta Liszka József és Stark Tamás

Szarka László – Selye János Egyetem, Komárom – Rubicon Intézet, Budapest
Tóth István – Móra Ferenc Múzeum, Szeged

© Magyar Nemzeti Levéltár, 2022

© Szarka László, Tóth István 2022

Megjelent a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával

ISSN 2732-1525

ISBN 978-963-631-330-2

Kiadja a Magyar Nemzeti Levéltár
A kiadásért felel dr. habil. Szabó Csaba főigazgató

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás, a nyilvános előadás, a rádió- és televízióadás,
valamint a fordítás jogát is

Felelős szerkesztő: L. Balogh Béni, Majtényi György
Borítóterv: Nagy Attila
Nyomdai előkészítés: Máté István

Nyomdai kivitelezés: Fellini Kft.
Felelős vezető: Marosi Attila

Tartalomjegyzék

I. BEVEZETŐ

Szarka László – Tóth István: A magyarországi szlovákság története a források tükrében	15
--	----

II. FORRÁSOK

NAGYMORÁVIA ÉS A PANNÓNIAI SZLÁVOK

1. Salzburgi perirat Pribina nyitrai és zalavári fejedelemségéről, 870	35
2. VII. Bíborbanszületett Konstantin Nagymorávia kiterjedéséről, Szvatopluk uralkodásáról és a morva uralom megszűnéséről, 950 körül	38
3. Nyesztor krónikája a Kárpát-medence honfoglalás előtti szláv népességéről és bizánci keresztény misszióról, 1113	40
4. A fuldai évkönyvek a Frank Birodalom és Nagymorávia közti harcokról, 855–870	42
5. Szent Metód (815–885) moráviai térítő munkája a Pannóniai legendákban, 873	45
6. VIII. János pápa levele Svatopluk morva fejedelemnek, 880. június	48
7. A fehér ló mondája Svatopluk morva fejedelem és a honfoglaló magyarok találkozásáról, a Képes Krónikában, 1360 körül	50
8. Aventinus krónikája Arnulf király, Svatopluk fejedelem és Kurszán fejedelem 889–900 közti háborújáról, 1554	52
9. Kézai Simon gesztája a Svatopluk vezette morvák és a honfoglaló magyarok bánhidai csatájáról, 1282–1283	55
10. Az ország és a körülötte élő nemzetek viszonya Szent István király nagyobbik legendájában, 1080 körül	56
11. Részlet I. Géza királynak a garamszentbenedeki bencés apátság alapító okleveléből, 1075	58

FELSŐ-MAGYARORSZÁG ETNIKAI VISZONYAI A KÖZÉPKORBAN

12. Mór pécsi püspök által Szent András (Zoerárd) és Szent Benedek Zobor-hegyi remetékről lejegyzett legenda, 1064 után	62
13. Rogerius mester Siralmas éneke Magyarország tatárok által való elpusztításáról és a tatárok váratlan elvonulásáról, 1243	65
14. IV. Béla magyar király IV. Ince pápához küldött segítségkérő levelének részlete, 1260. november 11.	67
15. I. Károly magyar király oklevele, a Brünn és Buda közti kereskedelmi útvonalról 1335	70

16. I. Lajos magyar király Privilegium pro Slavis kiváltságlevele a zsolnai szlovákok részére a városi tanácsban való arányos képviselötükről, 1381 72
17. Részlet Thuróczy János Krónikájából a cseh husziták észak-magyarországi támadásairól és azok következményeiről, 1488 74
18. Részletek Bonfini Tíz könyv a Magyar Történetből c. krónikájának a felső-magyarországi cseh és lengyel háborúkról szóló fejezetéből, 1498 75
19. Felső-Magyarország és az özvegy királyné pozsonyi menekülése Brodarics István Igaz leírás a magyaroknak a törökkel Mohácsnál vívott csatájáról címmel Krakkóban kiadott emlékiratában, 1527 78

REFORMÁCIÓ ÉS ELLENREFORMÁCIÓ A TÖRÖKKORI MAGYAR KIRÁLYSÁGBAN

20. Krman Dániel, evangélikus püspök Hungarica Evangelica c. munkájának részlete a zsolnai zsinaton megválasztott szuperintendensekről, 1610 81
21. A Szöllősi Benedek összeállításában megjelent Cantus catholici szlovák–latin egyházi énekeskönyv latin nyelvű bevezetőjének részlete, 1655 84
22. IV. Mehmed szultán Thököly Imrének és Közép-Magyarország (Orta Madzsar) népének kiállított szerződéslevele, 1683 85
23. Pozsony, Sempte, Lipótvár Evlia Cselebi, török világotutató felső-magyarországi útleírásában, 1664–1666 87

FELFÖLDI ÉS ALFÖLDI SZLOVÁKSÁG A 18. SZÁZADBAN

24. A Liptó vármegyei bíróság ítélete Juraj Jánošik rablóvezér ügyében, 1713. március 16. 90
25. A Zólyom megyei Gyetvából Nógrád és Pest megyei településekre szökött szlovák jobbágyokról készült főjegyzői összesítés, 1717 92
26. Bél Mátyás a magyarországi szlovákok történetéről és nyelvéről német nyelvteni munkájában, 1718 93
27. Bél Mátyás Békés vármegye lakosságáról, 1729 96
28. Iratok a kiskőrösi evangélikus szlovákság továbbtelepüléséről a Dél-Alföldre, 1730 98
- A) Báró Podmaniczky János levele Heves vármegyéhez a kiskőrösi birtokáról Tiszaföldvárra, majd onnan tovább, Békés vármegyébe szökött jobbágyairól, é. n.
- B) Koháry András gróf szökött és magukat a földesúri kötelékek alól megváltó jobbágyainak összeírása, 1730

29. Bél Mátyás a Hont megyei szlovákokról, 1742	100
30. Szarvasról Nyíregyházára áttelepült szlovákok kérése településük utólagos jóváhagyása tárgyában, 1754	102
31. Illava, Trencsén megyei mezőváros jobbágyainak válasza a Mária Terézia-féle úrbérreform kilencpontos kérdőívére és két korábbi szlovák nyelvű urbáriumuk másolatának magyar fordításai, 1770	103
32. Tessedik Sámuel szarvasi evangélikus lelkész önéletírása, 1817	106
33. Skolka András Mezőberényről készített történeti–topográfiai leírásának részlete, 1814	111
34. Részlet Haan Lajos Békéscsaba leírása c. munkájából, 1870	113

NYELVÚJÍTÁSOK, NYELVI NORMÁK, NYELVHARCOK

35. Anton Bernolák szlovák–cseh–latin–német–magyar szótárának „Elő-járó beszéde”, 1827	116
36. Ján Čaplovič (Csaplovits János): Ethnographiai Értekezés Magyar Országról c. munkájának a korabeli nyelvi állapotokat bemutató fejezete, 1823	120
37. Kazinczy Gábor: Felföld című írása a szlovákok által lakott régiónak a magyar közgondolkodásban elfoglalt helyéről, 1839	123
38. Iratok, levelek Ján Kollár pesti evangélikus gyülekezeti tevékenységéről 1825–1849	125
A) Ján Kollár német nyelvű levélfogalmazványa a pest-budai evangélikus gyülekezet nevében a Hesperus folyóirat szerkesztőjének, 1825	
B) Kollár János kötelezvénye a pesti evangélikus szlovák templom építésére, 1838	
C) Ján Kollár német nyelvű búcsúlevelének magyar fordítása, melyben lemond lelkészi hivataláról, 1849	
39. Részletek Ľudovít Štúr: A magyarországi szlávok panaszai és sérelmei a magyarok törvényellenes túlkapásai ellen c. röpiratából, 1843	130

ĽUDOVÍT ŠTÚR A POZSONYI ORSZÁGGYŰLÉSEN

40. Ľudovít Štúr, Zólyom szabad királyi város követeként elmondott beszédei a rendi országgyűlés kerületi és plenáris ülésein, 1847. november – 1848. március	144
---	-----

SZLOVÁKOK 1848–1849-BEN

41. Viliam Pauliny-Tóth: A szabadság kora és a legújabb változások c. röpiratának részlete, Besztercebánya, 1848. április 23.	156
---	-----

42. Lehoczky Imre, Turóc vármegye első alispánjának levele Szemere Bertalan belügyminiszterhez, Bisztricska, 1848. április 25. 160
43. A szlovák nemzet követelései, Liptószentmiklós, 1848. május 10. 161
44. A szlovák vezetők uralkodóhoz intézett olmtüzi petíciója, 1849. március 19. 165

NEMZETISÉGI JOGOK, AUTONÓMIATERVEK,
POLITIKAI PROGRAMOK ÉS KONFLIKTUSOK

45. Az 1861. június 5–7-i turócszentmártoni szlovák nemzeti gyűlésen elfogadott nemzeti memorandum, 1861. június 7. 167
46. 1868. évi XLIV. törvénycikk a nemzetiségi egyenjogúság tárgyában 176
47. Viliam Pauliny-Tóth, az országgyűlés szlovák képviselőjének, a Matica slovenská alelnökének parlamenti beszéde az 1868. évi nemzetiségi törvény oktatási és közművelődési érvényesülésének hiányosságairól, 1870. február 17. 181
48. A Szlovák Nemzeti Párt elnökségének az 1884. évi országgyűlési választások alkalmából bejelentett passzivitási nyilatkozata, 1884. június 15. 184
49. František Kabina (Kabina Ferenc) kísérletei a Matica slovenská újjraélesztésére, 1903–1904. (Katona Csaba összeállítása) 186
- A) Kabina Ferenc kérelme Khuen Héderváry Károly miniszterelnökhöz mint belügyminiszterhez a Matica slovenská közművelődési egyesület felfüggesztésének megszüntetése tárgyában, 1903. július 21.
- B) A Közigazgatási Bíróság döntése Kabina Ferencnek a „Matica slovenská” közművelődési egyesület felfüggesztésének megszüntetése érdekében beadott kérelméről, 1904. június 28.
50. Milan Hodža szlovák nemzeti párti képviselő felszólalása és interpellációja, valamint ifj. Andrassy Gyula belügyminiszter válasza a csernovai templom felszentelésével kapcsolatos csendőrségi beavatkozásról, 1907. október 30. . . . 188
51. Pavol Mudroň, a Szlovák Nemzeti elnöke a párt nevében Khuen-Héderváry Károly miniszterelnöknek átadott emlékirata a szlovákok kulturális sérelmeinek orvoslása tárgyában, 1911. június 28. 200

SZLOVÁK ALTERNATÍVÁK A NAGY HÁBORÚ ÉVEIBEN

52. Matúš Dula, a Szlovák Nemzeti Párt elnöke a szlovák nemzet hűségéről és a párt tevékenységének a világháború idejére való felfüggesztéséről, 1914. augusztus 6. 206

53. Az Egyesült Államokban működő Amerikai Szlovák Liga emlékirata a szövetséges és társult hatalmak diplomáciai köreihez a szlovák nemzet érdekében, 1914. november 29.	208
54. A líptószentmiklósi szlovák munkásgyűlésen elfogadott határozat, 1918. május 1.	212
55. A Szlovák Nemzeti Párt turócszentmártoni bizalmas értekezletének vitájáról és határozatairól készült utólagos feljegyzés részlete, 1918. május 24.	214
56. Amerikai cseh és szlovák szervezetek vezetőinek egyezménye a háború utáni közös cseh-szlovák állam létrehozásáról, 1918. május 30.	215
57. Ferdinand Juriga képviselő beszéde, a szlovák nemzeti tanács megbízásából felolvasott önrendelkezési nyilatkozata (részletek), 1918. október 19.	216

CSEH-SZLOVÁK ÁLLAMALAPÍTÁS

– SZLOVÁK ÖNRENDELKEZÉS 1918-BAN

58. A Csehszlovák Nemzeti Tanács washingtoni függetlenségi nyilatkozata, 1918. október 18.	222
59. A Csehszlovák Nemzeti Bizottság kiáltványa a csehszlovák néphez, 1918. október 28.	225
60. A szlovák nemzet nyilatkozata. A Szlovák Nemzeti Tanács 1918. október 30-i turócszentmártoni deklarációja	226
61. Károlyi Mihály, a Magyar Nemzeti Tanács elnöke és Matuš Dula, a Szlovák Nemzeti Tanács elnökének táviratváltása, 1918. október 30. – 1918. november 2.	227
62. A „Tót Impérium” tervezete Jászi Oszkár és Milan Hodža tárgyalásain, 1918. december 2.	228

A SZLOVÁK KÉRDÉS A PÁRIZSI BÉKETÁRGYALÁSOK IDEJÉN

63. A csehszlovák béke delegáció területi követeléseit összegző 2. sz. memorandum Szlovákiára vonatkozó része, 1919. február 5.	230
64. 1919. évi XXX. néptörvény Tótország – Slovenská Krajina – önkormányzatáról, 1919. március 11.	236
65. A közép-európai békéért. A szlovákok memoranduma a párizsi békekonferenciához, 1919. szeptember 20.	238
66. Az Apponyi Albert által vezetett magyar béke delegáció szlovák jegyzékének szövege, 1920	245

KISEBBSÉG A TRIANONI MAGYARORSZÁGON (Tóth István)

67. A magyarországi szlovákok memoranduma, 1922. július 15. 256
68. Pechány Adolf kormánybiztos jelentése Bethlen István miniszterelnöknek,
1923. február 16. 266
69. Fáy István, Csanád-Arad-Torontál vármegyék főispánja Scitovszky Béla magyar
királyi belügyminiszternek, 1929. január 19. 269
70. A magyar királyi állami rendőrség békéscsabai kapitányság politikai előadójának
jelentése a belügyminisztériumba, Békéscsaba, 1932. november 13. 270
71. Dr. Darányi Kálmán miniszterelnökségi államtitkár levele
Dr. vitéz Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszternek,
1932. november 25. 274
72. Pechány Adolf: Jelentés Békéscsabán és vidékén végzett látogatásáról,
1935. július 23. 275
73. Pechány Adolf kormánybiztos jelentése Gömbös Gyula miniszterelnökhöz,
Budapest, 1935. augusztus 5. 280
74. Gömbös Gyula miniszterelnök levele Nógrád-Hont megye főispánjához,
Soldos Bélához, Budapest, 1935. szeptember 9. 281
75. Pechány Adolf: Jelentés Nógrád vármegye tót községeinek hivatalos
látogatásáról, Budapest, 1935. augusztus 19. 282
76. Pechány Adolf: Jelentés a Pest vármegyei tótajkú községek látogatásáról,
Budapest, 1939. szeptember 27. 284

A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ ÉVEI (Tóth István)

77. Pechány Adolf: Jelentés Kiskőrös községben végzett látogatásom eredményéről,
Budapest, 1940. október 19. 290
78. Fleischmann Gyula tanügyi főtanácsos: „Jelentés Békéscsaba és környéke
népoktatásáról és nemzetiségi viszonyairól”, Budapest, 1942. június 27. 291
79. Dr. Emanuel Böhm, a Szlovák Nemzeti Egység Párt elnökének levele
Kállay Miklós magyar miniszterelnöknek, 1943. március 18. 294

CSEHSZLOVÁK–MAGYAR LAKOSSÁGCSERE

80. A csehszlovák–magyar lakosságcsere-egyezmény, 1946. február 26. 296
81. A Magyarországi Szlovák Antifasiszta Frontja (AFSZ) szlovák tagozatának
két rendezvénye 1945–1946 300
- A) A szlovák tagozat 1945. szeptemberi békéscsabai kongresszusának felhívása
- B) A szlovák tagozat békéscsabai nagygyűlésen elfogadott közleménye,
1946. július 28.

82. A békéscsabai nagygyűlés „Szlovákiába nem megyünk!” című nyilatkozata, 1946. augusztus 18.	301
83. A békéscsabai nagygyűlés kiáltványa és párizsi távirata, 1946. augusztus 18. ...	302
84. Összeíró bizottság jelentése a lakosságcsere előkészítéséről a Nyíregyháza környéki szlováklakta bokortanyákon, 1947. március 30.	304
85. A lakosságcsere keretében Magyarországról Csehszlovákiába áttelepült szlovákok számának hivatalos szlovákiai és magyarországi kimutatásai, 1948. december 22. – 1949. január 29.	306
86. Ludovít Jaroslav Hrdlička evangélikus lelkész üzenete a szülőföldjükön maradó tótkomlói szlovákoknak, 1945. július	307

NEMZETISÉGI POLITIKA A KÁDÁR-KORSZAKBAN

87. A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága Politikai Bizottságának határozata a magyarországi nemzetiségek helyzetéről, 1968. szeptember 17. ...	308
88. A Magyarországi Szlovákok Demokratikus Szövetségének V. kongresszusa, 1973. november 28.	313
89. Jakab Róbertné, a Magyarországi Szlovákok Demokratikus Szövetsége elnökének feljegyzése Pozsgay Imre, a Hazafias Népfront főtitkára és Szűrös Mátyás, az MSZMP KB külügyi titkára, valamint az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Osztálya részére, 1986. november	316

A RENDSZERVÁLTOZÁS HATÁSA

A SZLOVÁK NEMZETISÉGI POLITIKÁRA

90. Jakab Róbertné országgyűlési felszólalása a kisebbségi jogokról az alkotmánymódosítási vitában, 1990. június 11.	318
91. Magyarországi szlovák írók az ET Emberi Jogi Bizottsághoz, 1995. szeptember 13.	321
92. A nemzetiségi kormányhivatal hivatalos kiadványa a magyarországi szlovák nemzeti kisebbség helyzetéről, 1997	323

